

Maahanmuuttajien uskonnollisen taustan tilastollinen arvioiminen Suomessa

TUOMAS MARTIKAINEN

JOHDANTO

Maahanmuuttajien määrä on kasvanut toisen maailmansodan jälkeen kaikissa länsimaissa, vaikka hyvin eri tahdissa eri maissa. Muutos on osa laajempaa globalisaatiokehitystä, jonka seurauksena sekä maiden sisäinen että kansainvälinen liikkuvuus on kasvanut.¹ Toisen maailmansodan jälkeiseen siirtotyöläisyyteen liittyneet julkiset diskurssit korostivat aluksi taloudellisia näkökohtia, mutta 1970-luvun alun öljykriisin jälkeen ja 1980-luvulla kasvaneen pakolaisuuden myötä maahanmuuttajia on tarkasteltu aikaisempaa enemmän etnisistä ja kulttuurisista lähtökohdista. Samoihin aikoihin maahanmuuttajien kulttuurinen ja maantieteellinen kirjo on huomattavasti kasvanut.² Etnisyys- ja muuttoliiketutkimuksessa uskonto on noussut pinnalle erityisesti 2000-luvulla ja siitä on tullut kansalaisuuteen, etnisyyteen ja rotuun verrattava luokittelujärjestelmä.³ On puhuttu jopa maahanmuuttokysymysten uskonnollistamisesta.⁴

Uskontososiologiassa maahanmuuttajatutkimuksen johtotähtenä on kantanut yhdysvaltalainen tutkimus, joka muutaman suuren hankkeen innoittamana on nostanut aiheen esille.⁵ Myös eurooppalainen tutkimus on vilkasta ja monipuolista. Suosittuja tutkimuskohteita ovat olleet muun muassa maahanmuuttajien uskonnolliset yhteisöt ja niiden toiminta, uskonnollisen identiteetin muutokset, uskonnon vaikutus maahanmuuttajien integraatioon ja maahanmuuttajien lasten – toisen ja sitä seuraavien

sukupolvien – uskonnollinen elämä.⁶ Tosin on syytä muistaa, että jo 1970-luvun uusien uskonnollisten liikkeiden nousu perustui lisääntyneeseen kansainväliseen liikkuvuuteen Aasiasta länsimaihin. Vuonna 1965 toteutunut Yhdysvaltojen maahanmuuttopolitiikan muutos⁷ oli uusien uskonnollisten liikkeiden kansainvälisen kasvun taustalla, vaikka ilmiötä ei ole juuri käsitelty maahanmuuton näkökulmasta, koska useimmat uusista uskonnoista kiinnostuneista olivat länsimaisia käännyttäjiä.

Yksi keskeinen maahanmuuttoon liittyvä kysymys koskee maahanmuuttajien mukanaan tuomaa uskontojen kirjoa. Kysymystä lähestytään tavallisesti uskonnollisten yhdyskuntien moninaisuuden⁸ ja julkisuudessa esiintyvien sosiaalisten ongelmien kautta,⁹ mutta myös erilaiset lukumääriin ja tilastoihin liittyvät selvitykset ovat yleisiä. Erityisesti pohdinta muslimien lukumäärästä on saanut lähes fetissinomaisia piirteitä läntisessä Euroopassa.¹⁰ Asiallisten tutkimusten ohella löytyy viljelejä spekulatioita muslimiväestön tulevasta kasvusta, minkä arvioidaan johtavan eurooppalaisen ja länsimaisen elämänmuodon loppuun.¹¹ Lukumäärät ovat siis poliittisesti merkityksellisiä ja niitä käytetään monenlaisten tarkoituserien edistämiseen. Tutkimuksen kannalta arviot lukumäärästä ovat tärkeitä apuvälineitä: Ne auttavat suhteellistamaan muita havaintoja ja välttämään eri uskontojen kannattajien määrän merkittävää yli- tai aliarviointia.

Tässä artikkelissa käsitellään maahanmuuttajien uskonnollisen taustan arviointiin liittyviä tilastolli-

sia mahdollisuuksia ja haasteita Suomessa, minkä lisäksi esitetään arvio maahanmuuttajien uskonnollisesta taustasta vuosina 1990–2009 ja keskustellaan sen rajoituksista. Puutteellisista tilastoista johtuen artikkelissa esitetyt tiedot ovat lähinnä suunta-antavia. Uskontojen tilastollinen tutkimus on Suomessa melko vähäistä ja maahanmuuttoon ja uskontoon liittyvät tilastot tuovat mukanaan muutamia erityisiä ongelmia, joita muun väestön kohdalla ei ole. Tästä syystä on tärkeä tarkastella maahanmuuttajien uskontotilastoja erikseen.

MAAHANMUUTTAJIEN USKONTOJEN TUTKIMUS JA TILASTOINTI

Maahanmuuttaja on henkilö, joka muuttaa pysyväisluontoisesti valtiosta toiseen.¹² Tilastollisesti pysyväisluontoisuuden kriteerinä pidetään sitä, että henkilö on kirjattu maan asukkaaksi. Suomessa tämä YK:n suositusten mukaisesti tarkoittaa vähintään kahdentoista kuukauden oleskelua.¹³ Muissa maissa tilastoinnin kriteerit vaihtelevat.¹⁴ Dokumentoimattomasti maassa oleskelevat eivät luonnollisesti näy virallisissa väestötilastoissa, mutta nykytietojen mukaan dokumentoimaton maahanmuutto ei kosketa Suomea erityisen laajasti.

Maahanmuuttajien joukko on moninainen. Heihin lukeutuvat muun muassa aikaisemmin maasta lähteneet paluumuuttajat ja heidän ulkomailla syntyneet jälkeläisensä, adoptoidut, kansainväliset opiskelijat, pidemmälle työkomennukselle saapuvat, maahan avioituvat perheenjäsenineen, pakolaiset, turvapaikanhakijat ja muut matkalaiset.¹⁵ Maahanmuutto- ja etnisyystudiosuorituksessa tarkastellaan usein vain tiettyä osaa maahanmuuttajista eli ulkomailla syntyneitä. Tämä valinta sisältää oletuksen, että juuri heidän kohdallaan muutto tuo mukanaan suurimmat muutokset. Lähtökohdan voi helposti kyseenalaistaa, sillä entiseen kotimaahansa palautuville on usein hyvin samankaltaisia kokemuksia kuin muillakin maahanmuuttajilla.

Maahanmuuttajat ovat aina valikoitunut joukko lähtömaansa asukkaita. Suurin osa maailman muuttajista on työikäisiä nuoria aikuisia, jotka ovat joko perheellisiä tai perheenperustamisessa.

Heidän mukanaan tulee myös lapsia, esimerkiksi Suomessa noin joka viides maahanmuuttaja on maahan tullessaan alaikäinen. Sen sijaan vanhuk-
sia on muuttajien joukossa vain vähän. Iän ohella sukupuoli on toinen tärkeä valikoituvuus-kriteeri.

- 1 Castles & Miller 2009, 2–7.
- 2 Castles & Miller 2009, 10–11; Forsander 2002, 16–22.
- 3 Erot valtioiden välisissä luokittelujärjestelmissä ovat hyvin suuria. Tämä vaikeuttaa myös vertailevaa tutkimusta, sillä samaa ilmiötä lähestytään eri tavoin eri maissa. Myös luokittelujärjestelmien viittauskohde vaihtelee, eivätkä ne välttämättä tarkoita samaa asiaa eri maissa.
- 4 Martikainen 2008, 66–68.
- 5 Yhdysvalloissa on pitkä perinne maahanmuuttajien uskonnollisen elämän tutkimuksessa, mutta sen viimeisimmän aallon lähtölaukauksena pidetään The New Ethnic and Immigrant Congregations Project (esim. Warner & Wittner 1998) ja Religion, Ethnicity and New Immigrants Research -hankkeita (esim. Ebaugh & Chafetz 2000), jotka toivat aihepiirit laajempaan tietoisuuteen.
- 6 Esim. Stepick 2005.
- 7 Portes & Rumbaut 2006, 12.
- 8 Esim. Warner & Wittner 1998; Ebaugh & Chafetz 2000; Suomessa Martikainen 2004.
- 9 Esim. Bowen 2007.
- 10 Esim. Maréchal ym. 2003; Nielsen ym. 2009.
- 11 Suomessa pohdintoja länsimaisen kulttuurin tuhosta ovat esittäneet muun muassa Jussi Halla-Aho (2009) ja Timo Vihavainen (2009).
- 12 Vaikka pysyväisluontoinen maahanmuutto on maahanmuuttotutkimuksen keskiössä, on syytä muistaa kansainvälisen liikkuvuuden eri muotojen lisääntyneen viime vuosikymmeninä. On aikaisempaa tavanomaisempaa asua muutamia vuosia jossain maassa ja muuttaa edelleen, monet viettävät osan vuodesta eri maissa ja esimerkiksi kansainväliset opiskelijat ovat hyvin liikkuva ryhmä. Muun muassa näistä syistä klassinen maahanmuuttotutkimus on kohdannut monia käsitteellisiä, menetelmällisiä ja teoreettisia haasteita, joita ei ole vielä täysin pystytty ratkaisemaan. Tähän perustuu ylijärjestyksen tai transnationaalisuuden tutkimuksen kasvu (esim. Vertovec 2009). Kansainvälisen liikkuvuuden uudet muodot eivät kuitenkaan ole tämän artikkelin kannalta keskeisiä, joten en ota niitä tässä yhteydessä huomioon.
- 13 Wilkman 2009, 9.
- 14 Tilastointijärjestelmät ja -kriteerit vaihtelevat paljon maiden välillä. Eurooppalaisiin järjestelmiin voi perehtyä esimerkiksi PROMINSTAT-hankkeen kotisivuilla, jonne on koottu maahanmuuttoon ja maahanmuuttajien integroitumiseen liittyviä maakatsauksia: <http://www.prominstat.eu>.
- 15 Martikainen 2007.

Naisten ja miesten osuudet vaihtelevat hyvin paljon eri lähtömaiden välillä. Muita valikoivuutta aiheuttavia tekijöitä ovat muun muassa koulutus ja sosiaaliset verkostot.¹⁶ Myös tietty uskonnollinen tausta tai vakaumus saattaa vaikuttaa muuton todennäköisyyteen, esimerkiksi vainottujen vähemmistöuskontojen ja lähetyssaarnaajien kohdalla. Joka tapauksessa muuttajien valikoitumisella on monenlaisia vaikutuksia kohdemaassa tapahtuvan uskonnonharjoituksen osalta.

Suomalaiset maahanmuuttajatilastot ovat monilta osin varsin hyviä ja aineistoa on paljon. Ongelmallista sen sijaan on aineiston saatavuus, sen usein varsin kallis hinta ja maahanmuuton tilastollisen tutkimuksen vähäisyys. Suomalainen maahanmuuton tilastointi ja sen seuranta perustuvat etupäässä rekisteriaineistoon.¹⁷ Näiden lisäksi Tilastokeskus on tehnyt yhden suuren kyselytutkimuksen, jossa tarkasteltiin venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamiläisten elinoloja Suomessa.¹⁸ Myös muita laajoja kyselyitä on tehty, mutta niissä ei ole yleensä tiedusteltu maahanmuuttajien uskontoa.

Rekisteriaineistossa keskeisinä maahanmuuttajan kriteereinä käytetään kansalaisuutta, kieltä ja syntymämaata. 1990-luvulla monissa katsauksissa ja tutkimuksissa yleisenä maahanmuuttajan tai maahanmuuttajataustan määritelmänä¹⁹ käytettiin ensisijaisesti kansalaisuutta,²⁰ josta on vähitellen siirrytty vieraskielisyyteen.²¹ Näiden ohella myös syntymämaata on jatkuvasti käytetty yhtenä määritelmänä. Kaikilla kolmella yleisimmällä määrittelytavalla on omat etunsa ja rajoituksensa.²² Kansalaisuuskriteeriä käytettäessä jäävät huomioimatta ne useat kymmenet tuhannet ulkomaalaiset, jotka ovat saaneet Suomen kansalaisuuden. Kansalaisuus pohjainen määrittely tavoittaa kuitenkin varsin hyvin uudet maahanmuuttajat, vaikka ulkomaan kansalaisten joukossa on jonkin verran myös Suomessa syntyneitä ulkomaalaisten lapsia.²³ Vieraskielisyyteen perustuvissa määritelmässä ei voida erotella itse maahan muuttaneita (niin sanottu ensimmäinen sukupolvi) heidän Suomessa syntyneistä lapsistaan (niin sanottu toinen sukupolvi) ja vanhoista suomalaisista kielivähemmistöistä. Lisäksi rekisteröidyn kielen määrittely perustuu viime kädessä subjektiiviseen ilmoitukseen ja sen voi

halutessaan muuttaa. Vieraskielisyys on kuitenkin määritelmänä lähinnä ”etnisyyttä”, mihin sen suosio perustunee.²⁴ Ulkomailla syntyneiden joukossa on jonkin verran paluumuuttajien lapsia, jotka eivät ole asuneet pitkään ulkomailla. Pidän ulkomailla syntyneitä kuitenkin parhaimpana määritelmänä, sillä se ei muutu kuten kansalaisuus- ja kielitiedot voivat muuttua. Lisäksi tieto syntymämaasta on ainoa tapa tarkastella maahanmuuttajaväestön sukupuolvistumista, joka on alati merkittävämpi ilmiö myös Suomessa.²⁵

Maahanmuuttajien uskontoa tai uskonnollista taustaa on tutkittu muutamista peruslähtökohdista, jotka vaihtelevat kansallisen tilastojärjestelmän ja sen käyttämän ”uskonnon” määritelmän mukaan. Näistä keskeisimmät ovat uskonnollinen jäsenyys ja identiteetti. Uskonnollisella jäsenyydellä viitataan tilastoista riippuen joko itse raportoituun, uskontokuntien ilmoittamaan tai viranomaisten rekistereistä saatuun tietoon. Uskonnollinen identiteetti on yleensä itse raportoitu. Keskeisiä tietolähteitä ovat väestölaskennat (esim. Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Itävalta) ja rekisteritiedot (esim. Pohjoismaat). Tietojen täydentämistä varten saatetaan käyttää myös survey-tutkimuksia. Maahanmuuttajien kohdalla puhutaan joskus myös uskonnollisesta tai kulttuurisesta taustasta. Tällöin kyseessä on henkilön kasvaminen tietyssä uskonto- ja kulttuuripiirissä, ja sen suhde uskonnollisuuteen tai uskontokunnan jäsenyyteen voi olla hyvin etäinen tai jopa kielteinen. Tätä tapaa käytetään silloin, kun muita vaihtoehtoja ei ole käytettävissä. Menetelmän avulla saadaan kuva uskontojen kannatuksen pääpiirteistä maahanmuuttajien keskuudessa ja sitä voidaan täydentää ja korjata muilla tiedoilla.

Suomessa uskonnon tilastointi perustuu rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan viralliseen jäsenyyteen. Rekisteritiedoista vastaavat uskontokunnat ja Väestörekisterikeskus ja niitä julkaisee Tilastokeskus. Aikaisemmasta tutkimuksesta tiedämme, että maahanmuuttajien uskonnollisen jäsenyyden tarkastelussa nykyiset tilastot ovat rajallisia, sillä vain vähemmistö maahanmuuttajista on liittynyt uskonnollisen yhdyskunnan jäseneksi. Tilastokeskuksen mukaan rekisteröityjen uskonnollisten yh-

dyskuntien jäseniä oli ulkomailla syntyneistä 30 prosenttia, ulkomaan kansalaisista 15 prosenttia ja vieraskielisistä 18 prosenttia joulukuun lopussa vuonna 2008. Heistä valtaosa kuului evankelisluterilaiseen, ortodoksiseen ja katoliseen kirkkoon. Lisäksi muslimiyhdyskunnilla oli paljon maahanmuuttajajäseniä.²⁶ Osuudet olivat hieman laskeneet vuodesta 2004, jolta vastaavia tietoja on saatavilla.²⁷ Lisäksi yksittäisiä tai pieniä ryhmiä maahanmuuttajajäseniä on useissa uskontokunnissa.²⁸

Tilastokeskuksen maahanmuuttajien elinolotutkimuksessa vuodelta 2002 kysyttiin uskonnollista osallistumista ja uskonnon tärkeänä pitämistä venäläisiltä, virolaisilta, somalialaisilta ja vietnamilaisilta maahanmuuttajilta.²⁹ Tärkeimmiksi uskontokunniksi venäläiset nimesivät ortodoksisen (30 %) ja evankelisluterilaisen (25 %) kirkon, virolaiset evankelisluterilaisen (20 %) ja ortodoksisen kirkon (9 %), somalialaiset islamin (98 %) ja vietnamilaiset buddhalaisuuden (51 %) ja katolisen kirkon (17 %). Tutkimuksen mukaan venäläisistä 38, virolaisista 63, somalialaisista 2 ja vietnamilaisista 28 prosenttia ei osallistu tai pidä tärkeänä minkään uskontokunnan toimintaa.³⁰ Tämän lisäksi on saatavilla vain vähän tilasto- ja tutkimustietoa, joka pohjautuu laajoihin tilasto- tai survey-aineistoihin, sillä maahanmuuttajien uskonnollisia jäsenyytietoja ei julkaista säännöllisesti ja tavanomaisissa kyselytutkimuksissa maahanmuuttajien määrä jää liian pieneksi tarkemman kokonaiskuvan saamiseksi. Lisäksi maahanmuuttajiin liittyvissä kyselyissä on raportoitu menetelmällisiä ongelmia muun muassa haastateltavien tavoittamattomuuden, viranomaispelon ja kyselyihin tottumattomuuden takia.³¹

Jäsenyyden tilastoinnin ohella Suomessa esimerkiksi Kirkon tutkimuskeskus toteuttaa säännöllisesti survey-kyselyjä,³² joiden aiheisiin liittyy myös uskonnollinen identiteetti, mutta nämä eivät tavoita kovin hyvin maahanmuuttajia. Tästä syystä maahanmuuttajien uskonnollista taustaa on Suomessa jouduttu arvioimaan muilla tavoilla. Koko väestön osalta arvioita on tehnyt Tuomas Martikainen, jonka mukaan kristittyjä olisi arviolta 76 prosenttia, muslimeja 17 prosenttia, buddhalaisia ja hindulaisia 5 prosenttia ja muita 6 prosenttia kaikis-

ta ulkomailla syntyneistä vuonna 2004. Lisäksi hän arvioi, että kristityt jakautuisivat protestantteihin (66 %), ortodokseihin (22 %), katolisiin (12 %) ja muihin (0,4 %).³³ Arvio perustui David B. Barrettin keräämiin tietoihin lähtömaiden enemmistöuskonnosta,³⁴ eikä siinä otettu huomioon pienempiä ryhmiä ja uskonottomia. Tämän lisäksi muslimien lukumäärää on arvioitu erikseen, mikä on koskenut pitkälti maahanmuuttajia, vaikka arvioissa on otettu huomioon myös vanha tataarivähemmistö ja mahdollisesti suomalaiset käännyttäiset.³⁵ Kaikissa näissä on maahanmuuttajien ensisijaisena määritelmänä käytetty joko ulkomaan kansalaisuutta, ulkomaista syntyperää ja/tai vieraskielisyyttä.

16 Martikainen 2007.

17 Pohjanpää ym. 2003, 15; Tilastokeskus 2006; Wilkman 2009.

18 Pohjanpää ym. 2003; Paananen 2005.

19 Esimerkiksi Helsingin kaupungin tietokeskus käyttää laajasti kieliperusteista määritelmää.

20 Esim. Forsander 2002.

21 Vieraskielisyyden käsitteeseen on kohdistunut kritiikkiä ja nykyään käytetään myös ”muunkielisyyttä” viittaamaan muita kuin Suomen virallisia kieliä puhuviin. Tässä artikkelissa pitäydyn kuitenkin vieraskielisyydessä, koska se on tilastoissa käytetty käsite.

22 Forsander 2000.

23 Martikainen 2007, 58.

24 Etnisyyttä ei Suomessa tilastoida muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta, Wilkman 2009, 10.

25 Martikainen & Haikkola 2010.

26 Tilastokeskus 2009.

27 Martikainen 2006. Ortodoksisten kirkkojen osalta ks. myös Martikainen 2005b.

28 Martikainen 2006.

29 Kysymys oli muotoiltu seuraavasti: ”Osallistuu jonkin uskontokunnan toimintaan säännöllisesti tai pitää jotain uskontokuntaa muutoin tärkeänä”. Vastaja on voinut nimetä useampia uskontokuntia. Pohjanpää ym. 2003, 222.

30 Pohjanpää ym. 2003, 59–61, 222.

31 Esim. Pohjanpää ym. 2003, 44, 47–48.

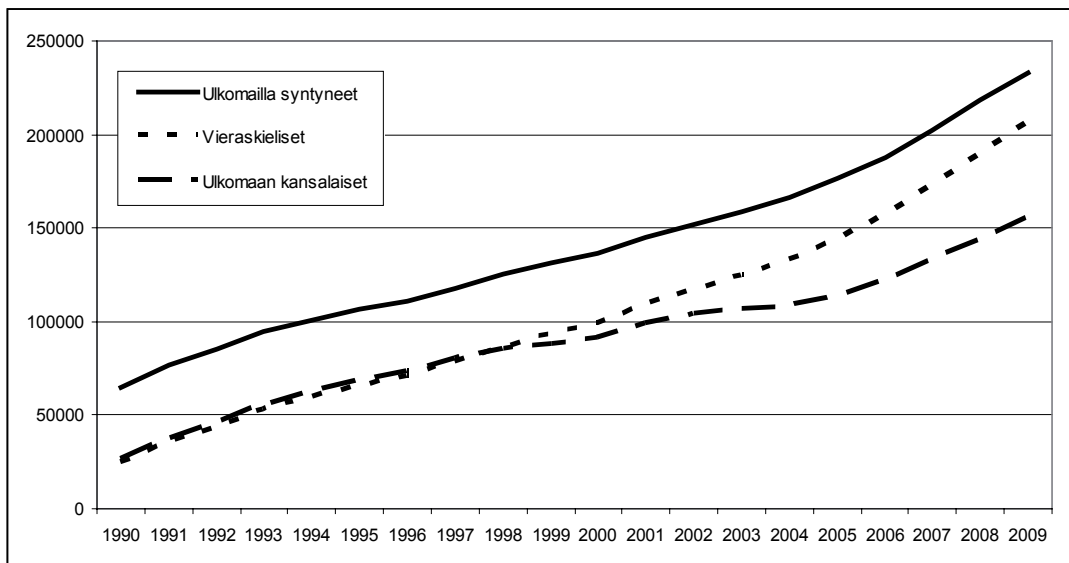
32 Esim. Kääriäinen ym. 2003.

33 Martikainen 2006, 216–217.

34 Arvioiden lähteenä oli Melton & Baumann 2002.

35 Arvioita muslimien lukumäärästä ovat tehneet muun muassa Antero Leitzinger (1992; 1996), Ulla Hirvonen (1994), Helena Hallenberg (1998), Tuula Sakaranaho (1999; 2002; 2006), Mari Karikoski (2000) ja Tuomas Martikainen (esim. 2000; 2005a; 2006; 2008; 2009).

Kuvio 1. Ulkomailla syntyneet, ulkomaan kansalaiset ja vieraskieliset Suomessa vuosina 1990–2009.
Lähde: Tilastokeskus 2010.

TILASTOLÄHTEET JA ARVIOINTIPERUSTEET

Tämän artikkelin tarkoituksena on vastata kysymykseen, mikä on Suomen maahanmuuttajaväestön arvioitu uskonnollinen tausta. Jotta kysymykseen vastaaminen on mahdollista, tulee aluksi määritellä sekä maahanmuuttaja että uskonnollinen tausta ja näitä kuvaavat tilastolähteet rajoituksineen.

Maahanmuuttajan määrittely ja käytettävät tilastot

Tässä artikkelissa tarkoitetaan maahanmuuttajalla (a) ulkomailla syntyneenä henkilöä, joka on (b) pysyväisluontoisesti muuttanut (c) Suomeen. Määritelmän tilastollinen vastine on Tilastokeskuksen väestörakennetilastojen ulkomailla syntynyt henkilö. Kuviossa 1 näkyy ulkomailla syntyneiden lukumäärän muutos Suomessa vuosina 1990–2009. Siihen on lisätty vertailukohdaksi ulkomaan kansalaisten ja vieraskielisten lukumäärät. Ulkomaan kansalaisten lukumäärä alkoi taantua 1990-luvun lopulla, koska entistä useampi ulkomaalainen sai Suomen kansalaisuuden. Samoista ajoista lähtien vieraskielisten lukumäärä on lähentynyt ulkomailla syntyneiden

osuutta, mikä johtuu vieraskielisiksi rekisteröityjen, mutta Suomessa syntyneiden maahanmuuttajien lasten lukumäärän kasvusta. Arviossa jaan maahanmuuttajat kahteen ryhmään sen perusteella, onko heidän kielekseen rekisteröity kotimainen (suomi, ruotsi, saame) vai jokin muu kieli. Tällä tavoin jaottelen joukon suomalaisiksi paluumuuttajiksi ja muiksi maahanmuuttajiksi. Teen arvioinnin maakohtaisesti ja käytössäni on tieto kaikkien ulkomailla syntyneiden syntymämaasta ja lukumäärästä vuosina 1990–2009 sekä näistä maista muuttaneiden maakohtainen kielijakauma vuodelta 2004.³⁶ Osa tiedoista esitetään maanosakohtaisesti. Tilastokeskus käyttää Eurostatin maa- ja maanosaluokitteluja, jossa Kypros ja Turkki kuuluvat Eurooppaan.

Uskonnollisen taustan määrittely ja käytettävät tilastot

Maahanmuuttajien uskonnollisen taustan arvioimisessa käytän ensisijaisena lähtökohdana syntymämaan uskontotilannetta. Maahanmuuttajan uskonnollisen taustan määrittely perustuu *The World Christian Database* -tietokantaan,³⁷ jossa tiedot ovat globaalisti saatavilla seuraavista kategorioista: ag-

nostikot, ateistit, buddhalaiset, hindut, juutalaiset, kansanuskonnon harjoittajat (engl. ethnoreligionists), kristityt, muslimit ja sikhit. Analyysissa olen yhdistänyt agnostikot ja ateistit yhdeksi uskonnottomien kategoriaksi. Koska tietoja on koottu hyvin monenlaisista lähteistä, ne sisältävät useita eri tapoja määritellä uskonto. Käytännössä se tarkoittanee uskonnollista jäsenyyttä tai identiteettiä, vaikka tieto ei täysin selviä tietokannan kuvauksesta. Perustelu tietokannan käytölle on sen laajat tiedot eri uskonnoista ja tietojen globaali kattavuus. Lisäksi tietokannan tekijät ovat uskonnontutkimuksen ammattilaisia, joilla voidaan olettaa olevan muita tilastojen luoja paremmat käsitykset eri maiden uskontotilanteesta ja niiden erityispiirteistä. Tietokannan tiedot vastaavat vuoden 2005 tilannetta, ja käytän sen tietoja myös Suomesta suomalaisten paluumuuttajien osalta.

Määritelmien ja tilastojen rajoitukset

Maahanmuuttajien uskonnollisen jäsenyyden, identiteetin ja taustan arvioimisessa on muutamia erityisiä haasteita. Uskonto yhteiskunnallisenä kategoriana ja luokittelujärjestelmänä sisältää osin erilaisia merkityksiä eri puolilla maailmaa, vaikka esimerkiksi Peter Beyerin mukaan länsimainen uskontokäsitys on laajalle levinnyt.³⁸ Maahanmuuttajien kohdalla nämä merkityserot ovat usein nousseet pinnalle. Esimerkiksi monenlaiset keskustelut yksityisen ja julkisen uskonnonharjoituksen rajoista sekä uskonnon ja kulttuurin välisestä suhteesta peilaavat uskonnon uudelleen määrittelyä diasporaolosuhteissa.³⁹ Uskonnot eivät myöskään välttämättä ole toisiaan poissulkevia järjestelmiä, jolloin kaksois-, moni- tai epämääräinen jäsenyys asettavat kristinuskolle tyypillisen yhden uskonnon jäsenyyden kyseenalaiseksi. Kuitenkin monet tilastot perustuvat juuri tällaiseen ajatteluun. Lisäksi Suomessa ja monissa kristillisissä maissa tyypillinen näkemys uskontokuntaan ”kuulumisesta” ja sen ”jäsenyydestä” ei monin paikoin vastaa sosiaalista todellisuutta, ja se voi tuntua monille vieraalta ajatukselta. Maahanmuuttaja ei siis kenties tiedä, että uskontokunnan jäseneksi Suomessa tulisi erikseen liittyä. Henkilö saattaa myös olla jonkun uskon-

tokunnan jäsen lähtömaassaan eikä koe uudelleen liittymistä mielekkääksi tai tarpeelliseksi.

Näiden yleisten huomioiden lisäksi esittämäläni arviolla on neljä keskeistä rajoitusta, jotka tulee ottaa huomioon. Nämä ovat kansainvälisten uskontotilastojen luotettavuus, tilastojen vertailukelpoisuus, tiettyjen ryhmien yliedustus maahanmuuttajien joukossa sekä kansainvälisten muuttoliikkeiden valikoivuus, sukupuolittuneisuus ja ikärakenne. Keskeinen arvioon vaikuttava tekijä on (1) kansainvälisten uskontotilastojen luotettavuus. Vaikka joidenkin maiden uskontotilastoja voidaan pitää hyvin luotettavina, on yleisesti tiedossa, että kansainväliset uskontotilastot ovat laadultaan erittäin vaihtelevia ja joidenkin maiden osalta lähes arpapeliä. Jotta maahanmuuttajien ja heidän lähtömaidensa uskontotilanteen vertailu voitaisiin toteuttaa parhaalla mahdollisella tavalla, tulisi käyttää (2) saman vuoden tilastoja. Tämä ei tässä yhteydessä ole ollut mahdollista, mikä ainakin joissain tapauksissa heikentää arvion luotettavuutta. Esimerkiksi useissa Lähi-idän maissa uskonnolliset vähemmistöt ovat olleet selvästi (3) yliedustettuina maahanmuuttajien joukossa ja muun muassa kristittyjen osuus on niissä koko maan tasolla pudonnut selvästi aikaisempaa alhaisemmalle tasolle.⁴⁰ Tällaisessa tilanteessa myöhemmän vuoden lukuihin perustavassa arvioissa tapahtuu siis kaksinkertainen virhe. Yhtäältä uskonnolliset vähemmistöt ovat yliedustettuina emigranttien joukossa ja toisaalta heidän suhteellinen osuutensa väestöstä on jo merkittävästi vähentynyt aikaisempiin vuosiin verrattuna. (4) Uskontojen kannatus on usein lähtömaissa jakautunut eri tavoin eri sosiaaliluokissa, sukupuolten välillä

36 Tietoja kielijakaumasta ei ole julkisesti saatavilla, vaan ne täytyy erikseen tilata Tilastokeskukselta.

37 Tietokantaa ylläpitävät yhdysvaltalainen Center for the Study of Global Christianity -tutkimuslaitos ja hollantilainen Brill-kustantamo. Tietokanta on maksullinen ja sen kotisivu on <http://www.worldchristianitydatabase.org/>. Tietokannan taustajoukoista löytyy jo aikaisemmin mainittu David B. Barrett.

38 Beyer 2006.

39 Esim. Baumann 1999; Vertovec 2009, 145.

ja ikäryhmissä. Tätä ei ole ollut mahdollista ottaa huomioon käytettävissä olevassa aineistossa.

Arvion luotettavuutta on mahdollista kasvattaa tutkimusaineiston triangulaatiolla. Tämä tarkoittaa käytännössä aikaisempien maahanmuuttajien uskontoa käsittelevien tutkimustulosten huomioon ottamista aineiston tulkinnessa ja eri uskontojen maakohtaisten osuuksien korjaamista analyysissa. Tulen näin myös muutamissa kohdin tekemään, ja tehdyt korjaukset mainitaan seuraavassa luvussa erikseen. En kuitenkaan katso, että olisi tarkoituksenmukaista tehdä laajoja muutoksia maakohtaisiin uskontojen osuuksiin, koska artikkelissa esitetyt arvion kaltaiset menetelmät ovat jo lähtökohtaisesti melko karkeita. Ne toimivat paremmin aineiston yleisten piirteiden kuvaamisessa kuin yksityiskohtaisina mittareina.

ARVIO MAAHANMUUTTAJIEN USKONNOLLISESTA TAUSTASTA

Seuraavassa esitän uudenlaisen tavan arvioida maahanmuuttajien uskonnollista taustaa Suomessa. Arvion laatiminen koostuu kuudesta vaiheesta. (1) Lähtökohtana on Tilastokeskuksen väestörakennetilastojen ulkomailla syntyneiden henkilöiden lukumäärä syntymämittain vuosina 1990–2009. (2) Seuraavaksi aineisto on maakohtaisesti jaettu ”suomalaisiin paluumuuttajiin” ja ”muihin maahanmuuttajiin” sen osuuden mukaan, kuinka paljon kustakin maasta muuttaneiden joukossa on kotimaisten (suomi, ruotsi ja saame) ja muiden kielten puhujiksi rekisteröityneitä. Jako perustuu kaikkina tarkasteltuina vuosina Tilastokeskuksen vuoden 2004 tietoihin, jolloin paluumuuttajia oli 31 ja muita maahanmuuttajia 69 prosenttia kaikista ulkomailla syntyneistä. Osuuksia tarkastellaan kuitenkin maakohtaisesti, jolloin muutokset lähtömaiden osuuksissa heijastuvat myös suomalaisten paluumuuttajien ja muiden maahanmuuttajien kokonaismäärään. Tarkasteluajanjaksona paluumuuttajien osuus laskikin 56 prosentista 25 prosenttiin. (3) Suomalaisten paluumuuttajien ja (4) muiden maahanmuuttajien uskonnollinen tausta on arvioitu erikseen vuoden 2005 tilanteeseen pohjautuvien The World Chris-

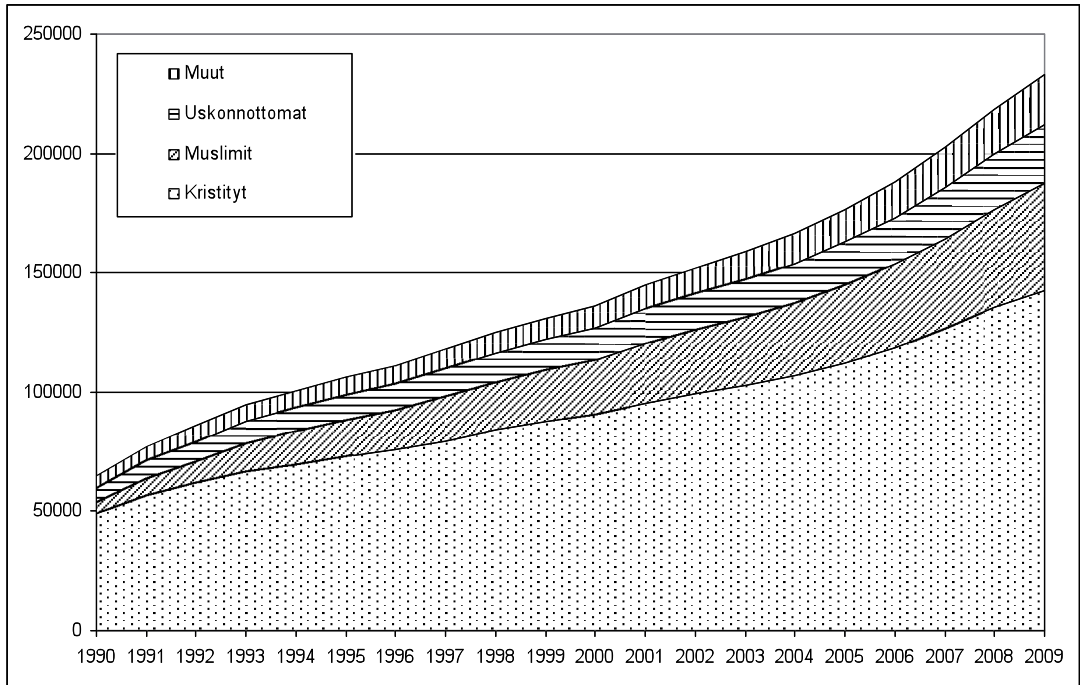
tian Database -tietokannan tietojen mukaan. Paluumuuttajien osalta on käytetty Suomen tietoja ja maahanmuuttajien osalta kunkin syntymämaan tilannetta.

(5) Ennen arviota *The World Christian Database*n tietoihin on tehty seuraavat korjaukset tai täydennykset. (a) Maista, joista ei ollut Suomessa lainkaan väkeä vuonna 2004, on kaikkien oletettu olevan maahanmuuttajia. (b) Tietokannasta puuttuu joitakin jo edesmenneitä valtioita, jotka ovat mukana Tilastokeskuksen tiedoissa. Näiden maiden osalta on käytetty sopivimman vastaavan valtion tietoja: entinen Jugoslavia (käytetty Bosnia-Hertsegovinan tietoja⁴¹), entinen Neuvostoliitto (käytetty Venäjän tietoja⁴²), entinen Serbia ja Montenegro (käytetty Bosnia-Hertsegovinan tietoja⁴³), entinen Tsekkoslovakia (käytetty Tsekin tasavallan tietoja⁴⁴) ja Hongkong (käytetty Kiinan tietoja⁴⁵). (c) Henkilöt, joiden syntymämaa oli tuntematon, on jätetty pois arviosta siltä osin kuin he olivat vieraskielisiä. Tämä koskee vuositasolla 1000–2000 henkilöä.⁴⁶ (d) Eräiden maiden tiedot ovat tietokannassa puutteelliset,⁴⁷ jolloin niiden tietoja on täydennetty *Religions of the World* -kirjasarjan⁴⁸ maatietojen mukaan. (e) Osin vaja-vaisten maatietojen ja taulukkolaskentaohjelman sisäisten tietojen siirron takia on syntynyt jonkin verran hävikkiä, joka on merkitty omaksi luokakseen taulukoissa. Hävikin koko vaihtelee vuosittain 480–1220 henkilön välillä. Laskutoimitukset on tehty Excel-tilukkolaskentaohjelmalla. (6) Lopuksi paluumuuttajien ja muiden maahanmuuttajien tiedot on liitetty yhteen, minkä pohjalta varsinainen analyysi on tehty ja taulukot luotu.

Tulokset

Tilastoanalyysi mahdollistaa aikaisempaa monipuolisemman arvion maahanmuuttajien uskonnollisesta taustasta Suomessa. Maahanmuuttajien arvioitua uskonnollista taustaa tarkastellaan seuraavaksi yleispiirteissään, jonka jälkeen vuorossa ovat uskontokuntakohtaiset katsaukset suuruusjärjestyksessä. Analyysin mukaan selvästi suurin yksittäinen ryhmä on kristillistaustaiset maahanmuuttajat, joiden osuus on tosin jatkuvasti laskenut. Toiseksi suurin ryhmä on muslimit, joihin kuului lähes joka

Kuvio 2. Ulkomailla syntyneiden arvioitu uskonnollinen tausta vuosina 1990–2009.

viides ulkomailla syntynyt vuonna 2009. Tämän ryhmän osuus on puolestaan ollut koko ajan kasvussa. Kolmanneksi suurin ryhmä ovat uskonnottomat, joiden osuus on pysynyt noin 10 prosentissa. Yhteenlaskettuna muiden ryhmien osuus on koko ajan ollut hieman alle 10 prosenttia. Kuviossa 2 on esitetty suurimpien ryhmien osuudet vuosina

40 Pace 2007.

41 Valtaosa Suomeen tulleista entisen Jugoslavian alueelta muuttaneista on joko bosnialaisia tai Kosovon albaanipakolaisia. Joukossa on kuitenkin myös kroaatteja ja serbejä. Enemmistö tulijoista lienee muslimitaustaisia, joten siitä syystä käytän Bosnia-Hertsegovinan tietoja.

42 Entisen Neuvostoliiton alueelta tulleet ovat hyvin haasteellinen ryhmä arvioida, koska kysymyksessä on määrältään suri ryhmä. Joukossa on myös paljon inkerinsuomalaisia paluumuuttajia, joita kaikkia ei ole merkitty suomenkieliseksi. Paluumuuttajien tarkkaa määrää ei tiedetä, mutta heitä lienee 20 000 – 30 000 henkeä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2001).

43 Ks. viite nro 41.

44 Tšekkoslovakia hajosi Tsekin ja Slovakian valtioiksi vuosina 1992–1993. Tilastokeskuksen (2010) kansalaisuustietojen perusteella Suomessa on hieman enemmän Tsekitä kuin Slovakiasta muuttaneita, joten käytän arvioissa Tsekin tietoja. Koska Tsekin tasavallassa on vähemmän kirkkoon kuuluvia kuin Slovakiassa, kristittyjen lukumäärä oli tarkasteluajanjaksolla keskimäärin 30–60 henkeä pienempi ja uskonnettomiin vastaavasti suurempi kuin jos laskennassa olisi käytetty maiden keskiarvoa. Tällä ei kuitenkaan ole kokonaisuuden kannalta merkitystä.

45 Tilastokeskuksen (2010) mukaan Suomessa on vuosina 2000–2004 asunut vain yksittäisiä Hongkongissa syntyneitä, joten tällä ei ole merkitystä kokonaisarviossa.

46 Suuri osa henkilöistä, joiden syntymämaa on tuntematon, on rekisteröity kotimaisia kieliä puhuviksi.

47 Tarkastelussa oli yhteensä 195 maata, joista 99–100 prosenttiset tiedot oli 152 maalla, 93–98 prosenttiset tiedot 27 maalla ja 37–89 prosenttiset tiedot 10 maalla (Etelä-Korea, Jamaika, Japani, Kiina, Kuuba, Malesia, Pohjois-Korea, Singapore, Taiwan ja Vietnam). Näiden kymmenen maan tiedot täydennettiin *Religions of the World* -teoksesta vuoden 2000 tiedoilla. Vanuatun kohdalla tietojen yhteismäärä oli 123 prosenttia, mikä myös korjattiin.

48 Melton & Baumann 2002.

Taulukko 1. Ulkomailla syntyneiden arvioitu uskonnollinen tausta vuosina 1990, 1995, 2000, 2005 ja 2009, %.

	1990	1995	2000	2005	2009
Buddhalaiset	2 %	2 %	3 %	3 %	4 %
Hindut	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %
Juutalaiset	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Kansanuskonnon harjoittajat	1 %	2 %	2 %	2 %	2 %
Kristityt	76 %	69 %	66 %	64 %	61 %
Muslimit	6 %	14 %	17 %	18 %	19 %
Sikhit	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Uskonnottomat	9 %	10 %	10 %	10 %	11 %
Tuntematon ja hävikki	4 %	2 %	2 %	1 %	1 %

1990–2009 ja taulukossa 1 yksityiskohtaisemmat arviot kaikista uskontokunnista viideltä eri vuodelta. Taulukon mukaan suurin yksittäinen muutos koskee kristittyjen osuuden laskua ja muslimien osuuden nousua. Myös buddhalaisten osuus on kaksinkertaistunut.

Maanosakohtainen tarkastelu tuo esille suuret uskontokuntaakohtaiset erot lähtöalueissa (ks. taulukko 2 ja 3). Buddhalaiset ja hindut ovat etupäässä Aasiasta, kuten myös suurin osa sikheistä (Intia) ja juutalaisista (Israel). Kristityistä valtaosa on eurooppalaisia, kun muslimit ovat puolestaan lähtöisin niin Euroopasta, Aasiasta kuin Afrikastakin. Kristittyjä tosin on paljon myös muilta mantereilta, mutta kokonaisuudessaan suurin osa on Euroopasta. Kansanuskonnon harjoittajat ovat Aasiasta ja Afrikasta. Uskonnottomat ovat eritoten Euroopasta ja osin Aasiasta. Maanosakohtainen näkymä tuo hyvin esille erityisesti kristinuskon ja islamin aseman laajalle levinneinä maailmanuskontoina.

Kristittyjä maahanmuuttajista oli arvion mukaan 49 336 vuonna 1990 ja 142 726 vuonna 2009. Samana aikana kristittyjen osuus kaikista muuttajista on laskenut 76 prosentista 61 prosenttiin, mikä heijastaa länsimaisen maahanmuuton osuuden laskua. Kristittyjä oli lähes jokaisesta maasta, vaikka heidän osuutensa vaihteli suuresti lähtömaan mukaan. Selkeä enemmistö kaikista maahanmuuttajista, jotka tulivat Euroopasta, Pohjois- ja Etelä-Amerikasta sekä Oseaniasta, oli kristittyjä. Sen sijaan afrik-

kalaisista (30 %) ja aasialaisista (14 %) maahanmuuttajista vähemmistö oli kristittyjä. Vaikka tässä yhteydessä ei ollut mahdollista arvioida tarkemmin eri kristillisten kirkkojen osuutta maahanmuuttajista, on perusteltua olettaa, että ainakin evankelisluterilaiset ovat yliedustettuina maahanmuuttajissa johtuen paluumuuton ja valikoivan maahanmuuton vuoksi. Tähän antavat viitteen uskontokuntien jäsentilastot, joiden mukaan 22 prosenttia kaikista ulkomailla syntyneistä oli evankelisluterilaisen kirkon jäseniä vuonna 2008. Ulkomailla syntyneitä oli jäsenenä lähes kaikissa rekisteröidyissä uskontokunnissa, ja esimerkiksi Suomen ortodoksisessa kirkossa heitä oli 11 prosenttia ja katolisessa kirkossa 46 prosenttia rekisteröidyistä jäsenistä vuonna 2008. Kuitenkaan valtaosa maahanmuuttajista ei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan ainakaan rekisteröitynä jäsenenä.⁴⁹

Muslimieja muuttajista oli arvion mukaan 4156 vuonna 1990 ja 44 649 vuonna 2009. Samana ajanjaksona heidän osuutensa maahanmuuttajista on noussut 6 prosentista 19 prosenttiin. Muslimeista suurin osa on muuttanut Aasiasta (39 %), Euroopasta (30 %) ja Afrikasta (29 %). Suurimmat lähtömaat olivat Somalia (16 %), Irak (13 %), entinen Neuvostoliitto seuraajavaltioineen (11 %), Turkki (10 %) ja entinen Jugoslavia seuraajavaltioineen (9 %). Euroopan osuus saattaa arvioissa olla liian suuri, koska siihen sisältyy noin 5000 entisen Neuvostoliiton alueelta muuttanutta muslimia. Enti-

Taulukko 2. Uskontokunnat maanosittain vuonna 2009, %.

	EU27	Eurooppa, muu	Aasia	Afrikka	Amerikat, Oseania	Tuntematon	Yhteensä
Buddhalaiset	0 %	0 %	99 %	0 %	0 %	0 %	100 %
Hindut	1 %	0 %	97 %	1 %	1 %	0 %	100 %
Juutalaiset	6 %	0 %	82 %	0 %	12 %	0 %	100 %
Kansanuskonnon harjoittajat	0 %	8 %	71 %	19 %	2 %	0 %	100 %
Kristityt	47 %	36 %	4 %	4 %	7 %	2 %	100 %
Muslimit	1 %	30 %	39 %	29 %	0 %	0 %	100 %
Sikhit	33 %	0 %	61 %	0 %	6 %	0 %	100 %
Uskonnottomat	52 %	24 %	18 %	1 %	4 %	1 %	100 %
Tuntematon ja hävikki	20 %	6 %	12 %	3 %	9 %	50 %	100 %

Taulukko 3. Uskontokuntien jakauma eri maanosissa vuonna 2009, %.

	EU27	Eurooppa, muu	Aasia	Afrikka	Amerikat, Oseania	Tuntematon
Buddhalaiset	0 %	0 %	20 %	0 %	0 %	0 %
Hindut	0 %	0 %	7 %	0 %	0 %	0 %
Kristityt	82 %	72 %	14 %	30 %	86 %	66 %
Muslimit	1 %	19 %	39 %	64 %	0 %	0 %
Kansanuskonnon harjoittajat	0 %	1 %	9 %	5 %	1 %	0 %
Sikhit	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Juutalaiset	0 %	0 %	1 %	0 %	1 %	0 %
Uskonnottomat	16 %	8 %	10 %	1 %	9 %	7 %
Tuntematon ja hävikki	1 %	0 %	1 %	0 %	2 %	28 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

sen Neuvostoliiton ja sen seuraajavaltioiden osalta muuttoliike on kuitenkin ollut sekä alueellisesti että etnisesti valikoinutta muun muassa inkeriläisten paluumuuttajien ja virolaisten osalta. Esimerkiksi Tilastokeskuksen elinolotutkimuksessa vuodelta 2002 yksikään virolainen ja venäläinen ei nimennyt islamin uskontoa itselleen tärkeäksi.⁵⁰

Maahanmuuttajista uskonnottomia oli arvion mukaan 6029 vuonna 1990 ja 24 776 vuonna 2009. Heidän osuutensa maahanmuuttajista on pysynyt 9–11 prosentin välillä tarkasteluajanjaksona. Heistä suurin osa on eri Euroopan maista, minkä lisäksi Aasiasta noin joka viides. Suurimmat yksittäiset maat ovat entinen Neuvostoliitto ja sen seuraajaval-

tiot (49 %), Ruotsi (11 %) sekä Kiina (12 %). Maahanmuuttajien uskonnottomuutta ei ole Suomessa tutkittu. Väestörekisteriin kuului 70 prosenttia kaikista ulkomailta syntyneistä vuonna 2008.⁵¹

Buddhalaisia joukosta oli arvion mukaan 1429 vuonna 1990 ja 9082 vuonna 2009. He ovat kotoisin pääasiassa Aasiasta, eritoten Thaimaasta (50 %) ja Vietnamista (22 %). Tämän lisäksi yli sadan hengen ryhmiä oli Kambodzasta, Japanista, Kiinasta,

49 Tilastokeskus 2009.

50 Pohjanpää ym. 2002, 222.

51 Tilastokeskus 2009.

Myanmarista ja Sri Lankasta. Suomessa toimii useita buddhalaisia yhdyskuntia, vaikka niiden toiminta on melko pienimuotoista. Lisäksi jo aiemmin on ollut tiedossa, että niin vietnamilaisilla kuin thaimaalaisilla on buddhalaista järjestäytyntä toimintaa Suomessa.⁵² Sen sijaan muista maista tulleista buddhalaisista ei ole kuin yksittäismainintoja eri tutkimuksissa.

Kansanuskon harjoittajia maahanmuuttajista oli arvion mukaan 825 vuonna 1990 ja 5455 vuonna 2009. He olivat kotoisin lukuisista eri maista, mutta erityisesti Kiinasta (35 %), Afrikan maista (19 %), Vietnamista (17 %) ja entisen Neuvostoliiton alueelta (8 %) vuonna 2009. Kiinan ja Vietnamin osuus selittyy sillä, että perinteinen kiinalainen uskonnollisuus kuten taolaisuus on tässä yhteydessä luokiteltu kansanuskontojen luokkaan. Lisäksi joukossa on mukana jonkin verran niin sanottuja uusia uskonnollisia liikkeitä eräistä Aasian maista. Länsimaisia kansanuskontojen harjoittajia ei arvioissa juuri näy. Tämän ryhmän uskonnon harjoituksesta tai läsnäolosta Suomessa ei ole tietoa, joten arvion perusteella se olisi kiinnostava jatkotutkimuksen kohde. On myös syytä muistaa, että ”kansanuskonnot” ovat usein heikosti institutionalisoituja ja saattavat toimia yksittäisten parantajien, epämuodollisten verkostojen tai kotona harjoitetun palvelun ympärillä, jolloin niiden julkinen näkyvyys on jo lähtökohtaisesti pientä.

Hinduja oli Suomessa arvion mukaan 427 vuonna 1990 ja 3331 vuonna 2009. Heistä lähes kolme neljäsosaa oli lähtöisin Intiasta, mutta yli sadan hengen ryhmiä oli myös Nepalista ja Bangladeshista. Tämän lisäksi oli pienempiä ryhmiä monista sellaisista maista, joissa asuu intialaistaustaisia ihmisiä. Hindujen määrä on kolminkertaistunut 2000-luvulla, kun siirtolaisuus Intiasta Suomeen on kasvanut. Tilastokeskuksen mukaan intialaissyntyisiä oli jäseninä 170 henkeä evankelisluterilaisessa kirkossa ja 41 katolisessa kirkossa vuonna 2008. Muutoin lähes kaikki kuuluivat väestörekisteriin. Ainakin joidenkin intialaisten tiedetään osallistuvan Hare Krishna-liikkeen toimintaan Helsingissä. Yleisesti ottaen maahanmuuttajahindujen uskonnollista toimintaa Suomessa ei juurikaan tunneta, eikä maahanmuut-

tajien omia temppeilyhteisöjä ole perustettu. Syinä tähän saattaa olla hindujen suhteellisen myöhäinen maahanmuutto, vähäinen perheellistymisaste sekä palvelun harjoittaminen kotona.⁵³

Juutalaisia maahanmuuttajien joukossa oli arvion mukaan 223 vuonna 1990 ja 464 vuonna 2009. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2008 juutalaisseurakunnissa oli 294 ulkomailla syntyntä jäsentä, joista yhteensä noin puolet oli Israelista ja Yhdysvalloista. Tämän lisäksi juutalaisia oli myös useista Euroopan maista.⁵⁴

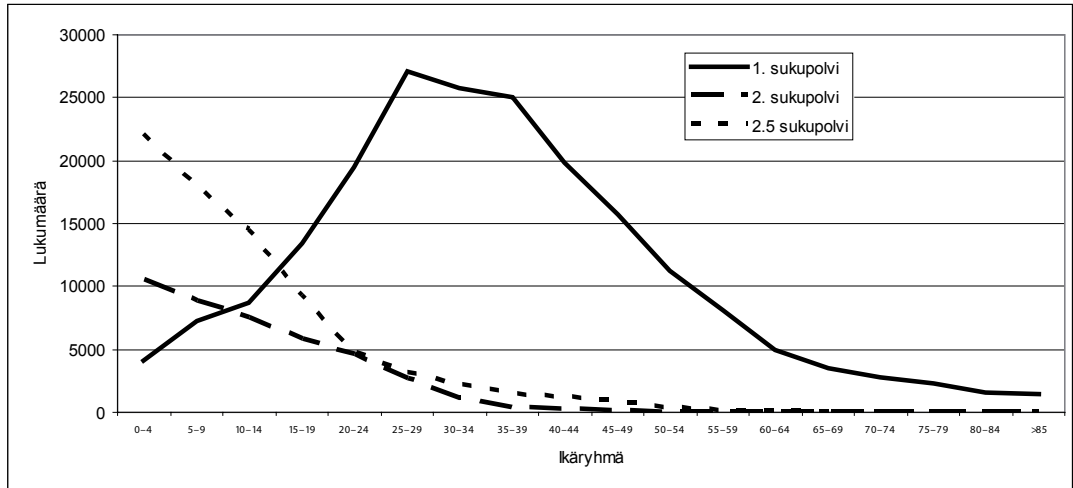
Sikhejä oli arvion mukaan 27 vuonna 1990 ja 108 vuonna 2009. Heidän määränsä on noussut 2000-luvulla. He ovat tulleet Isosta-Britanniasta ja Intiasta. Muiden tietojen mukaan sikhejä olisi Suomessa arviolta 200 ja he olisivat muuttaneet pääasiassa Intiasta. Suomalaiset sikhit ovat perustaneet muutaman uskonnollisen yhdyskunnan Helsinkiin.⁵⁵

Tulosten arviointi ja täydentäminen

Tilastoarvion merkittävin lisäys aikaisempaan tutkimukseen on uskonnottomien huomioon ottaminen. Nämä näyttävät muodostavan noin kymmeneksen kaikista ulkomailla syntyneistä. Tämän lisäksi se tuo esille kansanuskon harjoittajien ryhmän, johon ei ole suomalaisessa tutkimuksessa kiinnitetty huomiota. Arvioon on kuitenkin syytä tehdä muutamia varauksia, jotka koskevat kansainvälisten muutto-liikkeiden valikoivaa luonetta. Vaikka aineiston analyysissä otettiin huomioon suomalaisten paluumuuttajien ja muiden maahanmuuttajien oletetut uskonnollisen taustan erot, voimme silti olettaa arvioissa olleen eräitä keskeisiä puutteita.

Puute koskee erityisesti entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneita, joiden uskonnollisesta taustasta on tilastojen lisäksi tiedot Tilastokeskuksen maahanmuuttajien elinolututkimuksesta. Mikäli ne otetaan huomioon, ne vaikuttavat huomattavasti kristittyjen ja uskonnottomien sekä jossain määrin muslimien osuuksiin. Kun sovellamme Tilastokeskuksen kyselyn tuloksia Virosta ja kaikista entisen Neuvostoliiton jälkeisistä valtioista muuttaneisiin, kristittyjen määrä laskee 14 prosenttia 123 000 henkeen ja uskonnottomien määrä kaksinkertaistuu

Kuvio 3. Ensimmäinen, toinen ja 2,5-sukupolvi ikärakenteen mukaan vuonna 2007. Lähde: Tilastokeskus/Väänänen ym. 2009, 15.⁵⁸

49 000 henkeen, mikä vastaa 53 ja 21 prosenttia kaikista ulkomailla syntyneistä vuonna 2009. Myös muslimien osuus laskee 11 prosenttia 40 000 henkeen, eli 17 prosenttiin ulkomailla syntyneistä.⁵⁶

Edellä mainitut korjaukset on syytä ottaa huomioon lopullisessa arvioissa, koska entisen Neuvostoliiton alueen maahanmuutto on merkittävin kaikista Suomen muuttovirroista. Koska kyseessä on toistaiseksi yksittäinen tutkimustulos, jätän kristittyjen, muslimien ja uskonnottomien tarkat osuudet avoimiksi. Kaikista ulkomailla syntyneistä arvioin uskonnolliselta taustaltaan olevan buddhalaisia 4 %, hinduja 1 %, kristittyjä 53–61 %, muslimeja 17–19 %, kansanuskonnon harjoittajia 2 % ja uskonnottomia 11–21 %. Tämän lisäksi sikhejä ja juutalaisia on alle prosentti, ja kokonaan arvion ulkopuolelle jää 1 % kaikista ulkomailla syntyneistä.

MAAHANMUUTON SUKUPOLVISTUMISEN HAASTE TILASTOLLISELLE TUTKIMUKSELLE

Olen artikkelissani tarkastellut maahanmuuttajien niin sanottua ensimmäistä sukupolvea eli ulkomailla syntyneitä. En ole tarkastellussani ottanut huomioon maahanmuuttajien Suomessa syntyneitä

lapsia. Käyn seuraavaksi kuitenkin lyhyesti läpi maahanmuuttajien sukupolvistumiseen liittyviä tilastollisia kysymyksiä, koska aiheen merkitys tulee lähivuosina kasvamaan. Maahanmuuttajien uudessa kotimaassa syntyneet lapset voidaan jakaa toiseen sukupolveen, jolla on kaksi maahanmuuttajavanhempaa, ja 2,5-sukupolveen, jolla on yksi ulkomailla ja yksi Suomessa syntynyt vanhempi.⁵⁷ Kuviossa 3 on esitetty maahanmuuttajat ja heidän Suomessa syntyneet jälkeläisensä ikärakenteen mukaan vuoden 2007 lopussa. Kuvio osoittaa selvästi, että valtaosa toisesta ja 2,5-sukupolvesta on vielä alle 20-vuotiaita. Siitä myös näkyy, että selvällä enemmistöllä Suomessa syntyneistä lapsista on vain

52 Ketola 2008, 293.

53 Ketola 2008, 269; Martikainen & Gola 2007, 50–60.

54 Tilastokeskus 2009.

55 Ketola 2008, 322; Martikainen & Gola 2007, 34.

56 Somalialaisten ja vietnamlalaisten uskontotiedot ovat lähes identtiset Tilastokeskuksen ja The World Christian Databasen tiedoissa, joten niitä ei tässä yhteydessä tarvinnut korjata.

57 Rumbaut 2007.

58 Kiitän Ari Väänästä mahdollisuudesta julkaista kuvio uudelleen.

yksi maahanmuuttajavanhempi. Toisen sukupolven uskonnollisen taustan arvioimista ei Suomessa ole toistaiseksi tehty, mutta se on todennäköisesti hyvin monimuotoista. Osa jatkaa vanhempiensa uskonnollisia perinteitä, mutta ilman lisätutkimuksia on varsin hankalaa arvioida, kuinka kahden kulttuurin liittojen kohdalla käy.

Lisäksi vaikuttaa siltä, että tietyissä ryhmissä perheitä muodostetaan lähinnä ryhmän sisällä. Suomessa tämä koskee erityisesti pakolaistaustaisia ryhmiä, joilla perheenyhdistämisen kautta on varsin tasainen sukupuolijakauma.⁵⁹ Koska pakolaisista suuri osa on muslimeita, lienee todennäköistä, että muslimitaustaiset maahanmuuttajat avioituvat toisen muslimin kanssa. Tällä on suoria seurauksia lasten uskontokasvatukseen ja -valintoihin. Sen sijaan esimerkiksi thai-buddhalaiset ovat pääsääntöisesti avioituneet suomalaisen valtaväestöön kuuluvien kanssa, mikä lisää todennäköisyyttä lasten (ja myös vanhempien) uskonnonvaihtoon. Toisen sukupolven uskonnollisiin valintoihin liittyvät kysymykset tulevat ajankohtaiseksi viimeistään perheiden perustamisen yhteydessä, mikä alkaa Suomessa entistä laajemmin 2010-luvulla. Tutkimuksellisesti toisen sukupolven uskonnollisten valintojen tutkimus lienee helpompaa kuin heidän vanhempiensa, koska he sekä tuntevat paremmin suomalaisen yhteiskunnan toimintaa ja ajatusmalleja että ovat totuneempia tieteellisiin tutkimusmenetelmiin kuten kyselyihin ja haastatteluihin. Sen sijaan sukupolven huomioon ottavia tilastoja ei Suomessa toistaiseksi juuri ole, mikä vaikeuttaa toisen ja 2,5-sukupolvien identifioimista tutkimuskohteeksi.

LOPUKSI

Vaikka valtaosa maahanmuuttajista on edelleen lähialueilta, Suomen maahanmuuttajaväestön maantieteellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen kirjo on kasvanut merkittävästi vuoden 1990 jälkeen. Kun vuonna 1990 Suomessa asui yhteensä 120 eri maassa syntyneitä, niin vuonna 2009 heitä oli jo 172 eri maasta.⁶⁰ Tämä muutos on näkynyt uskonnollisen diversiteetin kasvuna. Edellä esitetyn arvion mukaan on mahdollista hahmottaa maahanmuuton

tuomat muutokset Suomen uskonnolliseen kenttään pääpiirteissään huolimatta menetelmän monista ongelmista.

Käyttämäni arviointimenetelmä mahdollisti aikaisempaa monipuolisemman kuvan maahanmuuttajien arvioidusta uskonnollisesta taustasta Suomessa. Sen mukaan enemmistö maahanmuuttajista on kristittyjä, vaikka heidän osuutensa on jatkuvasti laskenut vuoden 1990 jälkeen. Toiseksi suurin ja jatkuvasti kasvanut ryhmä on muslimit, ja kolmanneksi suurin uskonnottomat. Arvion mukaan kaikista Suomessa asuvista ulkomailla syntyneistä oli vuonna 2009 kristittyjä 53–61 %, muslimeja 17–19 %, uskonnottomia 11–21 %, buddhalaisia 4 %, kansanuskonnon harjoittajia 2 % ja hinduja 1 %, sekä sikhejä ja juutalaisia alle prosentti. Arvion ulottumattomiin jäi 1 % kaikista ulkomailla syntyneistä. Arvion mukaan uusia tutkimuskohteita ovat uskonnottomat ja kansanuskonnon harjoittajat, joita ei ole juuri otettu huomioon alan tutkimuksessa. Eräs keskeinen lähitulevaisuuden tilastollinen haaste on toisen polven huomioon ottaminen, mitä varten tulee myös luoda sopivat tilastolliset mittarit.

KIRJALLISUUS

BAUMANN, GERD

1999 *The Multicultural Riddle: Rethinking National, Ethnic, and Religious Identities*. Lontoo: Routledge.

BEYER, PETER

2006 *Religions in Global Society*. Lontoo: Routledge.

BOWEN, JOHN R.

2007 *Why the French Don't Like Headscarves: Islam, the State and Public Space*. Princeton: Princeton University Press.

CASTLES, STEPHEN & MILLER, MARK J.

2009 *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. 4th Revised Edition. New York: The Guildford Press.

59 Martikainen 2007.

60 Tilastokeskus 2010.

- EBAUGH, HELEN ROSE & CHAFETZ, JANET SALTZMAN (EDS.)
2000 *Religion and the New Immigrants: Continuities and Adaptations in Immigrant Congregations*. Walnut Creek: Altamira.
- FORSANDER, ANNIKA
2000 ”Tilastot maahanmuuttajien kuvaajana”. *Aukeavat ovet: Kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä*. Toim. Marja-Liisa Trux. Helsinki: WSOY, 335–341.
2002 *Luottamuksen ehdot: Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- HALLA-AHO, JUSSI
2009 *Kirjoituksia uppoavasta Lännestä*. Tampere.
- HALLENBERG, HELENA
1998 ”Islam meillä ja muualla: Muslimien uskonnollinen toiminta Suomessa ja Euroopassa”. *Ikkuna islamiin: Islam-aineisto Helsingin koulujen käyttöön*. Helsinki: Helsingin kaupungin opetusvirasto, 4–30.
- HIRVONEN, ULLA
1994 *Muslimit Suomessa. Opintomoniste. Islam-neuvottelupäivät 27.–28.11.1995*, Helsinki.
- KARIKOSKI, MARI
2000 *Muslimikulttuurin monimuotoisuus: Pääkaupunkiseudun islamilaiset yhdyskunnat*. Maahanmuuttoasiain nro 4. Helsinki: Työministeriö.
- KETOLA, KIMMO
2008 *Uskonnot Suomessa: Käsikirja uskontoihin ja uskonnollistaustaisiin liikkeisiin*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- KÄÄRIÄINEN, KIMMO; NIEMELÄ, KATI & KETOLA, KIMMO
2003 *Moderni kirkkokansa: Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- LEITZINGER, ANTERO
1992 ”Muslimit Suomessa”. *Islamin porteilla*. Toim. Helena Allahwerdi & Helena Hallenberg. Helsinki: Tammi, 225–229.
1996 *Mishäärit – Suomen vanha islamilainen yhteisö*. Helsinki: Kirja-Leitziinger.
- MARÉCHAL, BRIGITTE; ALLIEVI, STEFANO; DASSETTO, FELICE & NIELSEN, JØRGEN (EDS.)
2003 *Muslims in the Enlarged Europe*. Leiden: Brill.
- MARTIKAINEN, TUOMAS
2000 ”Muslim Groups in Turku”. *Journal of Muslim Minority Affairs* 20:2, 329–345.
2004 *Immigrant Religions in Local Society: Historical and Contemporary Perspectives in the City of Turku*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
2005a ”Maahanmuuttajat, uskonto ja Suomi”. *Siirtolaisuus* 1/2005, 19–27.
2005b ”New Orthodox Immigration in Finland”. *Yearbook of Population Research in Finland* XLI, 117–138.
2006 ”Maahanmuuttajat ja uskonto: Tausta, jäsenyys, yhdyskunnat”. *Kristinusko Suomessa*. Toim. Aappo Laitinen. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura, 205–240.
2007 ”Maahanmuuttajaväestön sukupuolittuneisuus, perheellistyminen ja sukupolvisuus”. *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Toim. Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos, 38–67.
2008 ”Muslimit suomalaisessa yhteiskunnassa”. *Islam Suomessa: Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa*. Toim. Tuomas Martikainen, Tuula Sakaranaho & Marko Juntunen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 62–84.
2009 ”Finland”. *Yearbook of Muslims in Europe*, Volume 1. Eds. Jørgen S. Nielsen, Samim Akgönül, Ahmet Alibašić, Brigitte Maréchal & Christian Moe. Leiden: Brill, 117–226.
- MARTIKAINEN, TUOMAS & GOLA, LALITA
2007 *Women from the Indian Subcontinent in Finland: Patterns of Integration, Family Life, Employment and Transnationalism among Marriage Migrants*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- MARTIKAINEN, TUOMAS & HAIKKOLA, LOTTI (TOIM.)
2010 ”Johdanto: Sukupolvet maahanmuuttajatu-
kimuksessa”. *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Toim. Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MELTON, GORDON & BAUMANN, MARTIN (EDS.)
2002 *Religions of The World: A Comprehensive Encyclopedia of Beliefs and Practices*. Volumes 1–4. Santa Barbara: ABC-CLIO.

- NIELSEN, JØRGEN & AKGÖNÜL, SAMİM & ALIBAŠIĆ, AHMET & MARÉCHAL BRIGITTE & MOE, CHRISTIAN (EDS.)
 2009 *Yearbook of Muslims in Europe*. Volume 1. Leiden: Brill.
- PAANANEN, SEPPO (TOIM.)
 2005 *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus.
- PACE, ENZO
 2007 "Globalization and the Conflict of Values". *Religion, Globalization, and Culture*. Toim. Peter Beyer & Lori Beaman. Leiden: Brill, 503–525.
- POHJANPÄÄ, KIRSTI & PAANANEN, SEPPO & NIEMINEN, MAURI
 2003 *Maahanmuuttajien elinolot: Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus.
- PORTES, ALEJANDRO & RUMBAUT, RUBÉN G.
 2006 *Immigrant America: A Portrait*. 3rd ed. Berkeley: University of California Press.
- RUMBAUT, RUBÉN G.
 2007 "Ages, Life Stages, and Generational Cohorts: Decomposing the Immigrant First and Second Generation in the United States". *Rethinking Migration: New Theoretical and Empirical Perspectives*. Eds. Alejandro Portes & Josh DeWind. Oxford: Berghahn Books, 342–387.
- SAKARANAHU, TUULA
 1999 "Muslimit Euroopassa". *Uskonnot maailmassa*. Toim. Juha Pentikäinen & Katja Hyry. Helsinki: WSOY, 208–225.
- 2002 "Finland". *A Guidebook on Islam and Muslims in the Wide Contemporary Europe*. Ed. Brigitte Maréchal. Louvain-la-Neuve: Academia Bruylant.
- 2006 *Religious Freedom, Multiculturalism, Islam: Cross-reading Finland and Ireland*. Leiden: Brill.
- SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
 2001 *Paluumuuttajien toimeentuloturvatyöryhmän muistio*. Työryhmämuistio 2001:14. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- STEPICK, ALEX
 2005 "God is Apparently Not Dead: The Obvious, the Emergent, and the Still Unknown in Immigration and Religion". *Immigrant Faiths: Transforming Religious Life in America*. Eds. Karen I. Leonard, Alex Stepick, Manuel A. Vasquez & Jennifer Holdaway. Walnut Creek: Altamira, 11–37.
- TILASTOKESKUS
 2006 *Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2005*. Helsinki: Tilastokeskus.
- 2009 *Väestö uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumisen ja ulkomaisen syntyperän, ulkomaan kansalaisuuden ja kielen mukaan 31.12.2008*.
 2010 StatFin-tilastotietokanta, Väestö, Väestörakenne. Saatavilla: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/databasetree_fi.asp.
- VERTOVEC, STEVEN
 2009 *Transnationalism*. Lontoo: Routledge.
- VIHAVAINEN, TIMO
 2009 *Länsimaiden tuho*. Helsinki: Otava.
- VÄÄNÄNEN, ARI YM.
 2009 *Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla: Esiselvitysraportti*. Helsinki: Työterveyslaitos, Kuntoutussäätiö & Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
- WARNER, R. STEPHEN & WITTNER, JUDITH G. (EDS.)
 1998 *Gatherings in Diaspora: Religious Communities and the New Immigration*. Philadelphia: Temple University Press.
- WILKMAN, SIRKKU
 2009 Country Report Finland. PROMINSTAT: National Data Collection Systems and Practices. Saatavilla: http://www.prominstat.eu/drupal/?q=system/files/PROMINSTAT_Country_report_Finland0815.pdf.